

באיסור טבילה בתוך כלים

אם מעין ובור מקוה מים יהיה טהור
(ויקרא י"א, ל"ו).

בתורת כהנים (פרשה ט' הלכה א') דרשינן, יכול אף בור שבספינה יהא טהור, תלמוד לומר מעין, מה מעין שעיקרו בקרקע אף מקוה שעיקרו בקרקע. - והובא דרשה זו בר"ש (פ"ב דמקואות מ"ג), ובב"ב (בתוס' בד"ה מכלל כו').

בפוגיא דנדה ס"ז ע"ב

א בנדה (ס"ז:) איתא, אמר רבא אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס ותטבול, סבר רב כהנא למימר טעמא מאי משום גזירת מרחצאות, הא על גבי סילתא שפיר דמי, אמר ליה רב חנן מנהרדעא התם טעמא מאי משום דביעתא [מפחדת שמא תפול], סילתא נמי בעיאתא.

ביאור הראב"ד לגזירה דאיסור טבילה בתוך כלים

ב והראב"ד בספר "בעלי הנפש" (שער הטבילה) כתב, שהגזירה היתה שחששו שאם תעמוד על גבי דבר שמקבל טומאה תטעה לומר שהטבילה מותרת אפילו במרחצאות של כלים. ולכן אף על פי שמסתבר דלמסקנת הגמ' אם טבילה על גבי חרס ובקעת עלתה לה טבילה, אבל זהו דוקא בכלי חרס שאינו מקבל טומאה מגבו, וגם אינו ראוי למדרס [והיינו שאם ישב עליו הזב אינו נטמא], ולכן דמיא לבקעת דלא שייך בה גזירת מרחצאות. אבל בכלי עץ כיון שהוא מקבל טומאה מגבו, אף בדיעבד לא עלתה לה טבילה משום גזירת מרחצאות. - והוכיח הכי ממשנתנו (פ"ה דמקואות מ"ב) דתנן, העבירו [למעין] על גבי כלים או על גבי ספסל, רבי יהודה אומר הרי הוא כמו שהיה, רבי יוסי אומר הרי הוא כמקוה, ובלבד שלא יטביל על גבי הספסל.

ע"ש. וחזינן שאפילו בכלי עץ שאין להם בית קיבול, נגזרה גזירת מרחצאות. [דאין לומר שהטעם הוא משום דבעיאתא, שהרי אין הכוונה שהוא עצמו טובל שם, אלא רק מטביל כלי]. ובהכרח דהטעם הוא משום שהם ראויים למדרס.

דינים העולים לפ"ד הראב"ד

ג והנה לדעת הראב"ד נמצינו למדין, דאסור לעמוד על גבי כלי העומד בתוך המקוה, אם הוא מקבל טומאה מגבו. אבל על גבי כלי חרס מותר. ולכתחילה אין לעמוד אפילו על כלי חרס, משום שחוששים שמא מחמת שהיא פוחדת ליפול לא תיטול כראוי. וכן פסק בשו"ע יו"ד (סימן קצ"ח סעיף ל"א).

בשו"ע יו"ד סי' קצ"ח סעיף ל"א

דהנה בשו"ע שם כתב, דאין טובלין בכלים ובתוכם האיסור הוא מדאורייתא, ועל גבם הוא מדרבנן שמא יטבול בתוך כלי. לפיכך אם היה טיט במקום שטובלת [שאינו לטבול אלא רק אם מניחה שם דבר המפסיק בין רגליה לטיט, כדקיי"ל בשו"ע יו"ד סימן קצ"ח סעיף ל"ג], לא תעמוד על גבי כלי עץ כיון שמקבלין טומאה מגבו, ולא על גבי נסרים שראויים למדרסות, ולא על שום כלי הראוי למדרס, ותטבול, משום גזירת מרחצאות של כלים. עברה וטבילה לא עלתה לה טבילה. ע"ש.

בגדר פשוטי כלי עץ הראויים למדרס

ד והנה נחלקו הפוסקים לדעת הראב"ד והשו"ע בגדר פשוטי כלי עץ הראויים למדרס. - דהט"ז (ס"ק ל"א) ביאר שאפילו בכלים שעכשיו אינם מיוחדים למדרס ואינם מקבלים טומאת מדרס, יש בהם גזירת מרחצאות, משום שהם ראויים למדרס אם היו מיוחדים אותם לכך. - אולם הב"ח (סימן קצ"ח סעיף כ"ט) והש"ך (שם ס"ק מ"ה) פסקו כתשו' מהר"ם פדוואה (סימן ל"א), שנגזרה הגזירה

דוקא כשנתייחדו למדרס לפני שקבעו אותם למקוה, אבל אם לא היו מיוחדים למדרס לפני שקבעו אותם אין בהם גזירת מרחצאות, אפילו אם לאחר שקבעו אותם הם מיוחדים לעמוד עליהם בשעת הטבילה.

ביאור הנידון בזה

ה ונידון הדברים, דבשו"ע יו"ד (סימן קצ"ח סעיף ל"א) פסק על פי דברי הראב"ד בספר "בעלי הנפש" (שער הטבילה) דגם למסקנת הגמ' נשארה גזירת מרחצאות, אבל זהו דוקא בדברים המקבלים טומאה מגבם, כגון כלי מתכות וכלי עץ, וכן פשוטי כלי עץ הראויים למדרס. אבל כלי חרס שמקבל טומאה רק מאוירו אין בו גזירת מרחצאות. ומכל מקום לכתחילה גם עליו אין לעמוד, מפני דחיישינן שמא מחמת שהיא פוחדת שמא תיפול לא תטבול כראוי.

במנהג להניח נסרים על קרקע המקוה, ועשיית מדרגות עץ

והנה בהרבה קהילות היה המנהג להניח נסרים על קרקע המקוה כדי שיעמדו עליהם הנשים, וכן היו עושים למקוה מדרגות עץ [ונקראים בלשון הפוסקים סולם] שהנשים יוכלו לעמוד במי המקוה לפי גובהן בלא חשש.

ביאור הלבוש בטעם המנהג אע"פ שהנשים היו ראויים למדרס בתלוש

אמנם הפוסקים פקפקו בטעם ההיתר לעשות כן, שהרי הנסרים היו ראויים למדרס בתלוש. - והלבוש ביו"ד (סימן קצ"ח סעיף ל"א) כתב ליישב, על פי מה שכתב הב"י (שם) בביאור שיטת הרמב"ם והרא"ש, דדוקא אם כל המים עוברים על גבי הספסל גזרו שלא להטביל על גביו, אבל אם אין כל המים עוברים על גביו, או שהם מונחים בתוך המים והמים מקיפים אותם מכל צד, לא גזרו, לכן כלי שאין לו בית קיבול ואין כל המים עוברים

ביאור הוכחת הב"ח ממשנתינו

פ"ה דמקואות מ"א

ויעוי"ש עוד ב"סדרי טהרה" שביאר דמש"כ הב"ח להוכיח ממשנתינו (פ"ד דמקואות מ"ה) שאם לא היה עליהם שם כלי קודם הקביעות מותר לטבול על גבי הנסרים, ומשמע דדינא הכי אפילו בלא חיבור במסמרים. דכוונתו רק להשיג על דברי הלבוש, שכתב שאם בונים את המקוה על ידי היקף מחיצות בנסרים וכן מלמטה דהוי ככלי ממש, על זה כתב הב"ח דאין זה ככלי אלא בנין, ואפילו אם הוי כלי מכל מקום לא היה עליהם שם כלי בתלוש, כיון שלא היו מיוחדים לדריסה. אבל אם מניח נסרים כדי לדרוס עליהם, כיון שייחדן לדריסה, יש עליהם שם כלי בתלוש, וצריך קביעות במסמרים.

בדברי הב"ח דאין לטבול ע"ג סולם

שנקבו ירכותיו להכניס בהם השליבות

והנה הב"ח נקט דאין לטבול על גבי סולם שנקבו את ירכותיו כדי להכניס בהם את השליבות, מפני דבכהאי גוונא יש לו שם כלי קודם שקבעו אותם במקוה. - ולכאורה צריך ביאור, דהא לפי מה שכתב הב"ח להכריע כתשובת מהר"ם פדוואה, היה לו להתיר גם בזה, שהרי אם קבע את הכלי ואחר כך בנה עליו, דינא הוא שאפילו אם יש לו שם כלי מדאורייתא מתבטל ממנו שם הכלי. - וצ"ל כמ"ש ב"סדרי טהרה" (ס"ק ס"ו) דדוקא בנסרים מהניא הך היתרא, מכיון שהם תחת המים, והמים צפים עליהם, ואינם נראים, לכן הרי זה כבנין. אבל סולם שנראה אין זה כבנין, גם בגוונא שקבעו.

דברי הב"ח

דנהג הב"ח כתב: "אם בונים כמין סולם במקוה לירד עליו ולטבול, אין זה נקרא כלי אלא בנין ושרי לעמוד על המדרגות ולטבול. - וכן כתב הרב הגדול מהר"ם פאדו"ה בתשובתו בסימן ל"א, וכל דבריו בנויים על אדני אמת וצדק, וכך נהגו בני אשכנז, וכל הגדולים שמעולם במלכות זה, לתקן המקוה בנסרים רחבים, והנסרים קבועים במסמרות מכותל לכותל לעמוד עליהם ולטבול כשהמקוה עמוקה. - ושאר ליה מאריה למהר"ם יפה (לבוש סעיף ל"א) שהתרעם

במרחץ בכלים, שהרי אין על נסרים אלו שם כלי ואינם מיוחדים לכלי, רק יש עליהם שם בנין. וכמו כן אם בונים סולם במקוה שיוכלו לרדת לשם ולטבול אין זה נקרא כלי אלא בנין, ומותר לעמוד על המדרגות ולטבול.

ביאור תשו' "שארית יוסף"

ז' ובתשו' "שארית יוסף" (סימן ס') כתב דטעם ההיתר הוא משום דהנסרים עומדים להשאר שם לעולם, וכתב הרמב"ם (פ"ג מכלים ה"א) דכלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה כלל, ואם כן כ"ש נסרים.

השגת הט"ז ע"ד הב"ח

ח' והנה הט"ז ביו"ד (סימן קצ"ח ס"ק ל"א) השיג על דברי הב"ח שכתב דכל דברי המהר"ם פדוואה אמת, דאם כן מדוע התיר דוקא בגוונא שקבע את הנסרים בכותל, הרי המהר"ם פדוואה התיר אפילו אם רק הניחם במים, משום שהמים שצפים עליו חשובים כקבעו בכותל.

ביאור ה"סדרי טהרה" להשגת הט"ז

ובספר "סדרי טהרה" (בסימן קצ"ח ס"ק ס"ג) ביאר, שהשגת הט"ז היא על פי הבנתו בדברי המהר"ם פדוואה שהמים שצפים עליו הרי הם כקביעות לבנין, אבל באמת כוונתו היא שהמים הם כבנין שעליו. אבל לעולם הקביעות לבנין היא על ידי חיבור במסמרים, שהב"ח חשש לדעת הרשב"א דס"ל שמה שמיוחדים את הנסרים כדי לעמוד עליהם בשעת טבילה נחשב שהם מיוחדים למדרס ומקבלים טומאה מן התורה, לכן הצריך לקבעו במסמרים, והמים שצפים עליהם הוי כמו בנין. - ואף על פי דממה שכתב המהר"ם פדוואה "ובפרט מאחר שנקבעו במסמרות", משמע שמעיקר הדין אין צריך לקביעות חיבור במסמרים, מכל מקום דעת הרמב"ם (פכ"ו מכלים ה"א) דלא סגי במה שבנה עליו, וצריך להיתר זה גם שתהיה קביעות במסמרים. וכמו שכתב הרמב"ם בזה"ל: "כלי עץ הראוי למדרס כו' קבעו במסמרים ובנה עליו טהור". עכ"ל.

על גביו, או אפילו אם יש לו בית קיבול אבל המים עוברים מאחוריו, כגון שהוא הפוך על פיו, לא גזרו.

ביאורי המהר"ם פדוואה בשלשה דרכים

ובתשו' מהר"ם פדוואה (סימן ל"א) כתב ליישב המנהג בתלתא אנפי. א] גזירת מרחצאות אינה בכל כלי, אלא דוקא בכלי הראוי למדרס בפועל, ונסרים אלו שעשו אותם על מנת לתת אותם במקוה כדי שיעמדו עליהם בשעת טבילה אין להם דין מיוחדים למדרס, משום דאדרבה על ידי שנותנים אותם במקוה הם יוצאים מתורת כלי ודינם תקרת הבית, ובפרט אם קבעו אותם בבנין במסמרים. ב] אפילו לשיטת התוס' במנחות (צ"ו:ו) בד"ה לדברי כו', והרמב"ם (פ"א מכלים ה"י), דפשוטי כלי עץ מקבלים טומאה מדרבנן, אבל מכיון שאחר כך קבעו את הנסרים בבנין מתבטל מהם שם כלי, ואפילו לדינא הרי דבר שיש לו שם כלי לא מתבטל ממנו שם כלי על ידי הקביעות בבנין, וכמש"כ הרמב"ם (פכ"ו מכלים ה"א), זהו דוקא בדבר שיש לו שם כלי מדאורייתא, אבל נסרים אלו שלפני שקבעו אותם בכותל לא היה עליהם שם כלי מדאורייתא, שהרי הם עומדים להימכר לכל צרכי בנין, הרי הם מתבטלים בחיבורם לבנין. ג] כיון שהנסרים נתונים למטה על הקורות והמים צפים עליהם הרי הם נחשבים כמו שקבעום בכותל ובנו עליהם, כי המים שעולים עליהם הם כבנין עליהם, משום שהמים הם דבר קבוע והם שקועים תחתיהם ואינם נראים, לכן אפילו אם היה על הנסרים שם כלי מדאורייתא הרי הוא מתבטל עכשיו, וכמבואר בדברי הרמב"ם.

ביאור הב"ח

י' והב"ח ביו"ד (סימן קצ"ח סעיף ל"א) כתב דכל דברי המהר"ם פדוואה בנויים על אדני אמת וצדק. - וביאר, שנסרים שלא היו כלים מעולם ולא נתייחדו להיות כלים אלא קונים אותם לבנין, אם חברום וקבעום בכותלי המקוה, והם רחבים ארבעה טפחים שאין בהם אף משום ביעתותא, אין כלל איסור לעמוד עליהם ולטבול, כיון שאין בהם משום גזירת מרחצאות, משום דאפילו אם תעמוד עליהם ותטבול, לא תבוא על ידי זה לטבול

ביאור ה"סדרי טהרה"

ויעו' בספר "סדרי טהרה" (סימן קצ"ח ס"ק ס"ג) שכתב דלפי דברי הב"ח בדעת הר"ש והרא"ש שלא גזרו שלא לטבול על גבי כלי כי אם בגוונא שהמים עוברים על גביו, אם כן בודאי מותר לעמוד בשעת הטבילה על גבי נסרים, שהרי הם רק נמצאים בתוך המים, ואין המים עוברים על גביהם.

דברי הט"ז

יא והנה הט"ז (בסימן קצ"ח ס"ק ל"א) הביא סוגיא דנדה (ס"ו): אמר רבא אשה לא תעמוד בתוך המקוה על גבי כלי חרס ותטבול כן, וסבר רב כהנא למימר טעמא דאסרו לעשות כן, הוא גזירת מרחצאות, דהיינו שדרך הטובלים במרחצאות שלהם היתה שנהגו לישוב על גבי אצטבאות של אדמה דדמי לכלי חרס, ולכן יש לחשוש דאתי למימר שטבילה עולה בהם, אף על פי שמימיהן שאובים ופסולים. אבל דוקא על גבי כלי חרס אסרו, הא על גבי סילתא שפיר דמי, והיינו על גבי בקעת עבה מותר. ואמר ליה רב חנן מנהרדעא לרב כהנא, התם טעמא משום דביעתא שלא תפול, ולא מחשש שתחליף מרחצאות במקוה, וחששו שמא לא טבלה שפיר, וממילא גם על גבי בקעת לא תטבול, שכן גם עליה בעיתא.

כשיטת הראב"ד

והב"י ביו"ד (סימן ר"א) הביא מהראב"ד בספר "בעלי הנפש" דאף להמסקנא דהטעם שאין לעמוד על גבי כלי חרס הוא משום דביאתא, עדיין נשאר קיים הטעם דגזירת מרחצאות. והוכיח כן ממשנתנו (פ"ה דמקואות מ"ב), דתנן דלא יטביל על גבי ספסל, ושם אי אפשר לומר דהטעם הוא משום ביעתותא, דהא בטבילת כלים מיירי התם, שהרי כן מורה הלשון "לא יטביל". ולכן כתב דההיא משנה אסרה גם כן משום גזירת מרחצאות, ומה שאסרה להטביל אפילו על גבי ספסל אף על פי שאין לו תוך, היינו משום דכל מידי שיש עליה שם כלי, אפילו הוא פשוטי כלי עץ אסור לטבול על גבו, כיון דבר קיבולי טומאה מגבו הוא, רק על גבי כלי חרס אין שם קבלת טומאה מגבו כלל, כיון שאין מיטמא רק מאוירו של כלי חרס. וכן סילתא שהיא בקעת עץ שגם היא אינה מקבלת טומאה כלל,

על זה בדברים דחויים. ולא ירד לחלק בין כשהיו הנסרים כלים, או מיוחדים לכלים מקמי שקבעום במקוה, ובין כשלא היו כלים מעולם. - והדבר פשוט כביעתא בכותחא דליכא חששא דאיסורא, אלא בטובל על גבי כלי, לא על מה שלא היה כלים מעולם". עכ"ד.

וכתב הב"ח: "וראיה ברורה מדתנן בפרק ד' דמקואות (מ"ה) דשוקת שבסלע אינה פוסלת את המקוה, היתה כלי וחיברה בסיד, פוסלת את המקוה. וכן כתב רבינו בסימן ר"א וז"ל, לפיכך גיגית שקבעוה בארץ ונתמאלה ממי גשמים, אין טובלין בה, כיון שהיה שם כלי עליה קודם שקבעוה כו'. עכ"ל. אלמא להדיא דדוקא כשהיה עליו שם כלי מקמי שקבעוה בארץ, אבל אם לקחו נסרים ובנו ד' מחיצות בארץ מסביב, גם מלמטה עשו שוליים וצורתו כמו כלי, אין שם ספק, דפשיטא דשרי לטבול בתוכו, כיון שלא היה עליהם שם כלי קודם שקבעום, אלא נסרים בעלמא, ואין בזה מחלוקת, כל שכן כשקובעים נסרים במסמרות מכותל לכותל, או עושין שליבות כדי לעמוד עליהם בשעת טבילה כשהמים עמוקים, דפשיטא דשרי. - ולפי זה מש"כ בשו"ע (סעיף ל"א) וז"ל, לפי זה מקוה שיש בו שליבות של עץ, אם טבלה על גבי השליבות אפילו הם מחוברים לכותל המקוה לא עלתה לה טבילה, דפשוטי כלי עץ הם כו', עכ"ל. אין איסור זה צודק אלא אם כן שהיה זה סולם מקמי שקבעוהו במקוה, דהוי עליה שם כלי מתחילה, ומקבל טומאה דאורייתא או דרבנן לפי דעת הפוסקים, ואחר כך קבעוהו במקוה, התם הוא דלא נתבטל ממנו שם כלי ולא עלתה לה טבילה, אבל אם מתחילה עשו במקוה מדרגות זו על זו לעלות ולירד עליהם כמו שעולין ויורדין בסולם, אין זה כלי אלא בנין, ואפילו לכתחילה שרי לעמוד על אותן שליבות אם הן רחבים ד' וליכא ביעתותא. - מיהו לעמוד על נסרים אפילו הם רחבים ד' אם אינם מחוברים וקבועים במסמרות, אסור לעמוד עליהם ולטבול, כיון דראויים למדרסות, ואף בדיעבד לא עלתה לה טבילה, וכן פסק הרשב"א בתורת הבית (בית שביעי שער שביעי), וכן כתב בשו"ע (שם), והדברים ברורים כשמשי". עכ"ד הב"ח.

היה לנו להתיר לטבול על גבם. - ובא רבא ואמר שגם באלה לא תטבול כל גבם, משום ביעתותא. - והנפק"מ בין גזירת מרחצאות לביעתותא הוא, דכל מה שאסור מטעם גזירת מרחץ אסור אפילו דיעבד, מכיון שיש חשש שהרואה שהתירו לטבול על גבי כלים יטעה לומר שיש היתר לטבול במרחץ של כלים, מה שאין כן כשהחשש הוא רק לטעם ביעתותא אין לאסור אפילו בדיעבד, משום שהכל יודעים שצריכה לטבול שפיר, אלא שיש לחוש לשוגג שמא תפחד ולא תטבול שפיר, בזה לא אסרו דיעבד. [והיינו דמכיון שאין לחוש בזה לטעות, כי אם לשוגג, הרי זה חשש רחוק, ולא גזרו אפילו בדיעבד]. ולכן כתב הראב"ד דכל מידי שמקבל טומאה אין לטבול בו.

בגדר האיסור לטבול על גבי**פשוטי כלי עץ הראויים למדרס**

יב והט"ז הנ"ל ביאר דהטעם דנקט הראב"ד נסרים הראויין למדרס, הוא משום דטומאת מדרס אינה שייכת אלא דוקא בגוונא שחישב עליה שתהיה למדרס, ולפעמים צריך אפילו למעשה בגוף הדבר כדי שיקבל טומאת מדרס, כמש"כ הרמב"ם (פכ"ה מהלכות כלים ה"ו). וכתב שם: "נסרים של בית המרחץ שגמון [החליקם וחיברם כאחד] אינם מקבלין טומאה שאינם עשוין לשיבה כו'". עכ"ל. אם כן כל שכן שסתם נסרים שמוכרין לצרכי בנין בודאי לא מטמאים מדרס, אלא דס"ל להראב"ד דכיון שהנסרים ראויין לטומאת מדרס אם היו מיוחדין לכך לעשות מהם ספסל או כיוצא בו, יש לחוש להרואה שהיא טובלת על גבי נסרים אלו שיטעה ויאמר שבכל נסרים הדין כך אף על פי שיחדום כבר לשיבה ויש בהם טומאת מדרס, ומכאן זה יטבול במרחצאות של כלים. זהו כוונת הראב"ד במש"כ "נסרים הראויין למדרס".

קושיית ה"סדרי טהרה" ע"ד הט"ז

ויעו' בספר "סדרי טהרה" (ביו"ד סימן קצ"ח ס"ק ס"ג) שהקשה על דברי הט"ז הנ"ל, שהרי הראב"ד לא הזכיר שהגזירה היתה אפילו על נסרים, וכתב רק שאסור לטבול אפילו על פשוטי כלי עץ כיון שדינם כספסל שהם

על פי שאין הקביעות מבטל מתורת כלי, זהו דוקא אם עדיין עושה מעין מלאכתו הראשונה, אבל אם אין עושה מעין מלאכתו הראשונה מתבטל ממנו תורת כלי, וכמו שכתב הראב"ד (בפ"ק דעדות מ"א, ד"ה כסא כו'), והובא בתו"ט (פכ"ב מכלים מ"ד), ואם כן ה"ל כיון שנתחברו הנסרים לרצפת המקוה אינם ראויים עוד לשיבה.

דברי ה"סדרי טהרה"

דיעווי"ש ב"סדרי טהרה" שכתב: "ועוד קשה לי על הט"ז, דאפילו אי נימא דכן הדין כשהנסרים מיוחדים לעשות מהם כסא וספסל ירדו לידי טומאת מדרס מיד, מכל מקום כשקובען למחובר בטלה תורת כלים מהם, דאף על גב דקיימא לן דאין הקביעות מבטל להכלי, מכל מקום הני מילי כשראו אחר החיבור למלאכתו הראשונה, אבל כשאין ראוי עוד למלאכתו הראשונה מבטל החיבור מתורת כלי, וכמו שכתב הראב"ד פ"ק דעדות (מ"א, ד"ה כסא), ומביאו בתוספות יום טוב פרק כ"ב דכלים משנה ד', עיי"ש. אם כן בנידון דידן נמי כיון שנתחברו לרצפת המקוה הרי אינם ראויין עוד לשיבה". עכ"ד.

קושיית ה"סדרי טהרה" ע"ד הט"ז

טו) ובעיקר דברי הט"ז, הקשה ה"סדרי טהרה" (ביו"ד סימן קצ"ח ס"ג, בד"ה ועתה כו') שהרי הראב"ד לא הזכיר שהגזירה היתה אפילו על נסרים, וכתב רק שאסור לטבול אפילו על פשוטי כלי עץ כיון שדינם כספסל שהם ראויים למדרס, וממילא יש לפרש בדבריו שכוונתו שהם מיוחדים למדרס, וכעין ספסל. - וז"ל הסד"ט: "ועתה אבא על סדר דבריו, מה שכתב ועל כן כתב הראב"ד כמו שהעתיקו כאן בשו"ע וכו' ונקט נסרים כו', וכן כפל כמה פעמים בס"ק זה שהראב"ד כתב נסרים, והא בדו"ה היא, שבדברי הראב"ד ז"ל אין שום זכר כלל מנסרים, לא בספר בעלי הנפש בשער הטבילה ולא בדברי הר"ן שכתב דין זה בשמו, ואדרבה מדברי הראב"ד שם מבואר דדוקא פשוטי כלי עץ דומיא דספסל הוא דאוסר לפי שהוא מיוחד למדרס. עיי"ש. אלא מש"כ בשו"ע כאן, העתיק לשון תורת הבית הקצר, כמו שכתבתי לעיל". עכ"ד.

היא חתיכת עץ עבה ורחבה, ואם עשאו פנים היינו שפיסלו במעצד והשווהו ברהיטני, לדעת רבי עקיבא טמא כיון שהוא מושב, אבל חכמים מטהרים משום שעדיין נחשב כחתיכת עץ, עד שיחוק בו. וכן פסק הרמב"ם (פכ"ה מהלכות עלים ה"י). ומבואר שאם לא עשה לו צורה כלל לכו"ע אינו מטמא מדרס, אפילו שייחדו לשיבה.

וכתב ה"סדרי טהרה" דאין לומר שכוונת הט"ז שאם היו מיוחדים לעשות מהם ספסל היינו שהניחם על גבי דבר גבוה שתחת שני ראשי הנסר כדרך שעושים בבתי משתאות של כפרים, כיון שגם אם עשאה כן אינו מטמא, שאין צורת כלי עליו. וכן כתב הרמב"ם (פ"ה מכלים ה"ב) בזה"ל: "הספסלין שבפונדקאות ושל מלמדי תינוקות אף על פי שהן נקובין ומכניסין בהן את הרגלים טהורים, קבעו בהן רגלים במסמר מקבלין טומאה, זה הכלל כל שניטל ואין רגליו ניטלות עמו טהור, וכל שניטל ורגליו ניטלות עמו טמא". עכ"ל.

הערת ה"פרדס רימונים"

אכן יעו"י בספר "פרדס רימונים" (ביו"ד סימן קצ"ח סעיף ל"א, ד"ה אמנם כוונת כו') שכתב דאין כוונת הט"ז כמו דנקט ה"סדרי טהרה", אלא אדרבה כוונתו להיפך, דכוונת הט"ז לפרש דברי השו"ע שכתב שאין לטבול על גבי נסרים הראויים למדרס, דלכאורה קשה, דמשמע דסתם נסרים הם ראויים למדרס. ואינו כן, שהרי נסרים אינם מקבלים טומאה, כי אם בשחישב עליהם, ולפעמים צריך אף מעשה. לזה ביאר הט"ז שכוונת הראב"ד והשו"ע שכתבו "הראויים למדרס", להתנות שצריך שהנסרים יהיו ראויים למדרס אם ייחד אותם, ולא יהיה חסר בהם מעשה. - ולפי זה מתבאר בדברי הט"ז שאם יש חיסרון מעשה אינו מקבל טומאה אפילו אם ייחדם למדרס.

קושיית ה"סדרי טהרה"

יד) והנה בספר "סדרי טהרה" (ביו"ד סימן קצ"ח ס"ק ס"ג, בד"ה ועוד קשה לי כו') הקשה דאפילו אם היה הדין כדברי הט"ז כפי הבנתו, שנסרים המיוחדים לעשות מהם ספסל מקבלים טומאת מדרס מיד, מכל מקום מיד שקובעים אותם במחובר בטלה מהם תורת כלי, ואף

ראויים למדרס. וכיון שכן יש לפרש בדבריו שכוונתו שהם מיוחדים למדרס, וכעין ספסל.

ביישוב דברי הט"ז

הן אמנם דיש לחלק בין ראויים למדרס ובין מיוחדים למדרס, וראויים פירושו שאם היו מיוחדים אותם היו מקבלים טומאה. וזהו פירוש דברי הראב"ד שכתב "דחזי למדרס". וא"ש דברי הט"ז.

בקושיית ה"סדרי טהרה"

יג) והנה בספר "סדרי טהרה" (ביו"ד סימן קכ"ח ס"ק ס"ג) הקשה בעיקר דברי הט"ז דמשמע מדבריו שאם היו הנסרים מיוחדים לעשות מהם ספסל היו מקבלים טומאה, והרי אף שגולמי כלי עץ מקבלים טומאה, מכל מקום כל זמן שאין עליו צורת כלי אפילו אם משתמשים בו אינו מקבל טומאה, וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ה מכלים ה"א).

ביאור ה"סדרי טהרה" הכוונה שיחיו מיוחדים לשבת עליהם

ויעווי"ש ב"סדרי טהרה" שכתב שיש לבאר דברי הראב"ד, לפ"ד הט"ז, דמה שכתב "לעשות מהם ספסל", הוא לאו דוקא. אלא כוונתו אם היו מיוחדים לשבת עליהם. וקאיירי בנסרים עבים טפח שראויים לשיבה, וכדתנן (פכ"ב דכלים מ"ג) ספסל שניטל אחד מראשיו טהור, ניטל השני טהור, אם יש בו גובה טפח טמא. והיינו משום שאז הוא ראוי למדרס.

בגזירת נסרים אטו ייחוד למדרס

אולם כתב ה"סדרי טהרה" דלפי מה שנתבאר קשה לפי דברי הט"ז שאוסר בכל הנסרים לפי דעת הראב"ד, דאם כן צריך לומר שגוזרים בנסרים שאין עבים אטו עבים טפח, ובעבים טפח אטו ייחוד למדרס, ובייחוד למדרס אטו מרחצאות, והרי זה יותר מגזירה לגזירה. - ועוד, שנראה דדוקא ספסל שנשבר טמא אם יש בו טפח, משום שכבר היה כלי והוא עדיין עושה מעין מלאכתו הראשונה. מה שאין כן אם לא היה כלי מעולם י"ל שלא יועיל מה שיש בגובה טפח. והוכיח כן ממשנתנו (פכ"ב דכלים מ"ט), דתנן כופת שסירקו וכרכמו ועשאו פנים רבי עקיבא מטמא, וחכמים מטהרים עד שיחוק בו. וביאר הר"ש שכופת

תמיחת הט"ז במנהג להניח נסרים וסולמות במקוה.

טז) והנה הט"ז הקשה לפמשנת על המנהג להניח נסרים וסולמות במקוה. וז"ל: "ולפי זה יש לתמוה טובא על מנהג מדינותינו שעושים נסרים במקוה שתעמוד האשה הטובלת עליה. - ובלבוש האריך בתמיה זו מאוד, וכבר קדמוהו רבנן, דהיינו בתשובת מוהר"ר מאיר מפדוואה סימן ל"א, ששאל ממנו מוהר"ר דוד ויט"ל על מה עושין כן, והשיב לו בארוכה, ועיקר בניינו דהנסרים שלנו במקוה אינם חשובים מיוחדים למדרס, הואיל והן עשוין לעמוד עליהם לבטול, כי אדרבה בזה יוצאין מתורת כלי וחשובין כתקרת הבית, ובפרט מאחר שנקבעו במסמרות, כיון שלא היה תחילה שם כלי עליהם. ועוד, נראה כיוון שהנסרים אלו נתונים על קורות ומים צפים עליהם הוי כבנין, ואם כן אפילו היו כבר כלים מדאורייתא אפילו הכי בטלים עתה כו'. - ודבריו תמוהים מאד, דבגמרא לא אמרינן דבטל גזירת מרחצאות אלא בסילתא, שהיא בקעת עץ, ולא בכל עץ אפילו פשוטי כלי עץ, וזו היא עיקר דיוקו של הראב"ד שלמד מזה לכל דבר שראוי לקבלת טומאה." עכ"ד.

תשובת הש"ך ב"נקודות הכסף"

אולם הש"ך ב"נקודות הכסף" השיב על דברי הט"ז, דאין זו קושיא, כי אף על גב דפשוטי כלי עץ אסורים, זהו דוקא אם הם ראויים למדרס לפני קביעותם למקוה.

קושיית הט"ז

יז) והנה הט"ז הוסיף להקשות, דמה אכפ"ל במה שלא היה עליו שם כלי מתחילה, מכל מקום הרואה שהתירו בנסרים שאין להם שם כלי מתחילה, יטעה להתיר אפילו בנסרים שיש להם שם כלי מתחילה על ידי שייחדו אותם למדרס, ועל ידי זה יבוא להתיר גם לטבול בכלי ממש. [והיינו דמתחילה הקשה הט"ז מכל הוכחת הראב"ד מהגמרא, דמוכח שאם הם ראויים למדרס יש בהם גזירת מרחצאות. וכעת הקשה מחמת הטעם, דכיון שהוא ראוי למדרס יש לחוש לרואים שיטעו בזה].

תירוץ הש"ך ב"נקודות הכסף"

אולם הש"ך ב"נקודות הכסף" תירץ קושיית הט"ז, דמכיון שאין עליו שם כלי לא יבואו לטעות. - והיינו דהש"ך נקט בדברי הט"ז דאוסר משום טעות הרואים אפילו אם לפני הקביעות לא היו הנסרים ראויים כלל למדרס, וטעות הרואים היא שיסברו דכשם שלאחר הקביעות הם ראויים למדרס, כך היו ראויים גם לפני הקביעות. ולכן השיג עליו דלא חיישינן לזה כל כך. - אכן י"ל דהביאור בדברי הט"ז דהטעם הוא משום שראויים למדרס, אף על פי שאינם מיוחדים, מכל מקום מקבלים טומאה מדרבנן.

הערת הסדרי טהרה" ע"ד הט"ז בדין כלי שחיברו בקרקע

ויעוי' ב"סדרי טהרה" (ביו"ד סימן קצ"ח ס"ק ס"ג, בד"ה ומה שכתב עוד כו') שביאר דהט"ז לטעמיה דנקט דזהו טעמו דהראב"ד אוסר בנסרים הראויים למדרס. אבל השיג על זה, שאי אפשר לומר כן לא מסברא ולא מגמרא.

קושיית הט"ז בסברא דנתבטל שם כלי במה שהמים צפים עליו

יח) והט"ז הוסיף להקשות: "והיותו תמוה, דכתב אפילו היה עליו שם כלי תחילה ונתבטל מכח שהמים צפים עליו והוי כבנין, דדבר פשוט דאפילו בבנין גמור אין בנין מבטל כלי, כדאיתא בצינור שחקקו ולבסוף קבעו דפוסל המקוה, והוא עצמו כתב כן לעיל מיניה בההיא תשובה, ואיך שכחו בכדי דיבור." עכ"ד.

חילוק הש"ך בין צינור שחקקו לתורת בנין

אולם הש"ך ב"נקודות הכסף" השיב על קושיית הט"ז, ד"ל דהכא כיון שהכל הוא כבנין, שם בנין עליו. וז"ל: "ומה שהקשה מצנור שחקקו כו'. יש לומר, דכיון דאין שם כלי עליו. וכן משמע להדיא בתשובת מהר"מ פדוואה, ע"ש." עכ"ד. והיינו דאין זה כלי שקבוע בבנין, אלא הוא חלק מהבנין.

ביאור ה"פרדס רימונים" סברת הט"ז

ויעוי' בספר "פרדס רימונים" (סימן קצ"ח על דברי הט"ז ס"ק ל"א, בד"ה כללו כו') שביאר סברת

הט"ז, דכיון שלשיטת הראב"ד כל דבר המקבל טומאה אסור לטבול עליו ואפילו פשוטי כלי עץ שראויים למדרס, אם כן הדבר תלוי רק אם על ידי קביעותו יצא מטומאתו או לא.

קושיית ה"בית מאיר" ע"ד הט"ז

ובעיקר קושיית הט"ז הנ"ל, תמה בספרו "בית מאיר" (ביו"ד סימן קצ"ח סעיף ל"א, ד"ה הט"ז כו') על קושייתו, שהרי בצינור שחקקו ולבסוף קבעו קמיירי לענין פסול שאובים, דדינם שונה מקבלת טומאה, שהרי דין שאובים יש אפילו בכלי שאינו מקבל טומאה כגון כלי גללים, כדקיי"ל בשו"ע (יו"ד סימן ר"א סעיף ל"ד), ועל ידי שקבע את הכלי בקרקע בודאי לא בטל ממנו שם כלי. אבל דין קבלת טומאה בודאי מתבטל ממנו על ידי זה, וכדקיי"ל בשו"ע (יו"ד סימן ר"א סעיף מ"ח) לענין דין הוייתו על ידי טהרה, וכאן כיון דקמיירי בכלי שאינו עשוי לקבל ואין בהם משום שאובים, נמצא שהפסול הוא רק לשיטת הראב"ד דס"ל דכיון שהם מקבלים טומאה יש בהם גזירת מרחצאות, ודמי לדין הוייתו על ידי טהרה.

קושיית ה"סדרי טהרה" על קושיית הט"ז

יט) ובספר "סדרי טהרה" (ביו"ד סימן קצ"ח ס"ק ס"ג, בד"ה עוד כתב והיותו כו') תמה על קושיית הט"ז, דהא כוונת המהר"ם פדוואה היא שקביעות הכלי והמים שצפים עליו הוי כקבע ואחר כך בנה עליו, דדינא הוי שאפילו אם יש עליו שם כלי מדאורייתא מתבטל ממנו שם כלי, וכמ"ש הרמב"ם (פכ"ו מהלכות כלים ה"א).

דברי ה"פרדס רימונים"

ביישוב סברת הט"ז

אולם בספר "פרדס רימונים" (סימן קצ"ח סעיף ל"א בט"ז ס"ק ל"א, ד"ה עתה נחזור כו') ביאר סברת הט"ז, שכונתו להקשות שבדין צינור שחקקו ולבסוף קבעו מוכח שאפילו אם הצינור כולו בתוך הקרקע, וכמו שבנה עליו, הרי הוא פוסל את המוקה, דהא הברייתא לא חילקה בזה. והטעם הוא, מכיון דדוקא אם החיבור לקרקע הוא בשביל תיקון הכותל דבכהאי גוונא אפילו אם לפעמים יושבים עליו הוא מתבטל אם בנה עליו, אבל צינור שחקקו כדי

דאדרבה מבואר כמה פעמים ברמב"ם דלענין טומאת מדרס אין חילוק. וכן משמע בש"ס בדוכתי טובא. ועיין בתוספות במסכת שבת דף פ"ד ד"ה הבאה במדה, וכמו שכתב הט"ז כו". עכ"ד.

ביישוב הט"ז המנהג לטבול במקוה המתוקנת ובנסרים

כג) והנה הט"ז (בסימן קצ"ח ס"ק ל"א) כתב ליישב המנהג, דסברת הפוסקים דלא כהראב"ד בביאור הטעם שאין לעמוד על גבי כלים, אלא ס"ל דבגמ' דנדה (ס"ו:) דאמרינן שהאיסור לעמוד על גבי כלי הוא משום גזירת מרחצאות לרבא, אין האיסור מחמת קבלת טומאה של הכלי, אלא האיסור הוא כשקבוע בקרקע ואין כשפורת הנוד במקום מוצא המים. וכמ"ש הר"ש (פ"ה דמקאות מ"ב).

ביאור הר"ש בטעם גזירת מרחצאות

דהנה שנינו (פ"ה דמקואות מ"א) דמעייין שהעבירו על גבי השוקת, היינו כלי של אבן שקבעו שם, דפסל. והר"ש (פ"ה דמקואות מ"ב) הקשה למה יגרע מכלי שיכולים להטבילו בתוך כלי במקוה, אם יש בכלי החיצון נקב כשיעור שפופרת הנוד. - ותירץ הר"ש, שיש חילוק בין כלים תלושים דכשר לטבול בהם כשהם מחוברים למקוה כשפופרת הנוד, ובין כלים הקבועים לקרקע שהמעייין נגרר עליהם, כיון שבכלים הקבועים יש לחוש דילמא אתי בהו לידי תקלה, דפעמים שקבועים אותם במקום מוצא המים מהמעייין, ואין שם כשפופרת הנוד, ונמצאו כל המים העוברים עליהם פסולים. - ויתכן דהיינו נמי טעמא דמשנתנו דלא יטבול על גבי ספסל, ומיירי בספסל הקבוע לקרקע, והיינו נמי טעמא דגזירת מרחצאות. ומיירי בחרס הקבוע לעמוד שם מפני הטיט.

ביאור הרא"ש בטעם הגזירה שמא יטבול בתוך כלי

והנה הרא"ש (בהלכות מקואות סימן ט') הביא דברי הר"ש, וכתב על דברי הר"ש דלא קשה מידי, דהא דמטבילין אפילו בכלי עצמו שיש בו נקב כשפופרת הנוד, לא דמי, דהתם הכלי הפנימי עצמו הוא נטבל תוך המקוה, כיון דפי החיצון כשפורפת, אבל כלי המחובר למעייין

ה"כסף משנה" (שם) שביאר בשיטת הרמב"ם שהקביעות אינה צריכה להיות במסמרים.

קושיית ה"פרדס רימונים" על ה"סדרי טהרה"

ויעו' בספר "פרדס רימונים" (בסימן קצ"ח על דברי הט"ז ס"ק ל"א) שהקשה על דברי ה"סדרי טהרה" שביאר דטעמו של הב"ח הוא מחמת קבעו ובנה עליו, דהא לא מסתבר שהב"ח יחלוק על ה"כסף משנה" והמהר"ם פדוואה.

בהיתר תשו' "שארית יוסף" מבזוין דהנסרים עומדים להישאר שם לעולם

כב) והנה בתשו' "שארית יוסף" (סימן ס') דן להתיר מקוה שקבעו נסרים בקרקעיתו, מטעם דהוי כלי העשוי לנחת, והיינו דאינו עשוי להשתמש בו רק שיהא מונח במקומו, ואינו מקבל טומאה. וה"נ הויין הנך נסרים, שהרי הם עומדים להישאר שם לעולם. - ולדבריו יש להתיר גם אם אין הנסרים קבועים במסמרות.

השגת הט"ז ע"ד ה"שארית יוסף"

אולם הט"ז ביו"ד (סימן קצ"ח ס"ק ל"א) הביאו, והשיגו בזה"ל: "ועליו יש יותר להפליא, דודאי קבלת טומאת מגע אין בכלי העשוי לנחת, אבל טומאת מדרס יש בהם, כמו שהבאתי בשם הרמב"ם (פכ"ה מהלכות כלים ה"ו) בנסרים של בית המרחץ דאי היו מיוחדים לשיבה ודאי מטמאים מדרס". עכ"ד.

הסכמת ה"סדרי טהרה" להשגת הט"ז ע"ד ה"שארית יוסף"

ויעו' בספר "סדרי טהרה" (ביו"ד סימן קצ"ח ס"ק ס"ג) שהסכים להשגת הט"ז על דברי ה"שארית יוסף", וכתב דאדרבה מבואר ברמב"ם בכמה דוכתי דאין חילוק לענין טומאת מדרס, וכן כתבו התוס' בשבת (פ"ד) בד"ה הבאה כו', דהא דשנינו שתיבה הבאה במדה טהורה מכלום, זהו רק בפתחה מלמעלה, אבל אם פתחה מצידה שהיא ראויה למדרס אין צריך שיהיה ראוי לטלטל מלא וריקן, כדאיתא בבכורות (ל"ח.). - וז"ל ה"סדרי טהרה": "מיהו מה שהשיג הט"ז על בעל שארית יוסף, יפה השיג, ומהתימה על השארית יוסף שכתב בשם הרמב"ם פרק ג' מהלכות הנ"ל דכלי עץ העשוי לנחת אינו מטמא מדרס, וליתא,

לקבל את הצרורות שלא יעכבו את המים, הרי גם כשחיברו לקרקע מה שהשאריר בו את החקק הוא כדי שיקבלו את הצרורות, לכן אין מתבטל מחמת זה תורת כלי שיש לו, והוא הדין בנסרים, כיון שמה שהיו מקבלים טומאה הוא משום שהם ראויים למדרס, וגם עכשיו שקבע אותם היו לתכלית זה, לכן לא מועיל מה שקבע אותם ובנה עליהם.

הערת הט"ז ע"ד המהר"ם פדוואה

כז) והנה הט"ז הנ"ל הביא מתשו' מהר"ם פדוואה שלימד זכות על המניחים נסרים במקוה, דאנן ס"ל כאותן הסוברים דפשוטי כלי עץ אין מקבלין טומאת מדרס אפילו מדרבנן ולכן אין בהם משום גזירת מרחצאות. והט"ז העיר דטעם זה אינו כשיטת הראב"ד, שכתב בפירוש שאפילו בפשוטי כלי עץ הראויין למדרס יש גזירת מרחצאות, ודקדק מדאמרינן בגמ' לענין הדבר שאין בו גזירת מרחצאות "סילתא" דוקא.

הערת הט"ז ע"ד הב"ח

כא) והנה במש"כ הב"ח דהעיקר כדברי המהר"ם פדוואה, העיר הט"ז: "ומהתימא עליו שכתב הוא שעיקר ההיתר במה שנקבעו הנסרים במסמרות, אבל אם לא נקבעו אסור, והא מהר"ם כתב בפירוש להתיר אפילו באינם קבועים, שכתב שהמים עושים אותן קבועים". עכ"ד הט"ז.

ביישוב ה"סדרי טהרה" על הערת הט"ז הנ"ל

אכן יעו' בספר "סדרי טהרה" (יו"ד סימן קצ"ח ס"ק ס"ג, בד"ה ולפי זה גם) שכתב שהשגת הט"ז היא על פי מה דנקט בביאור תשו' מהר"ם פדוואה (סימן ל"א) שהמים שצפים עליו הרי הם כקביעות לבנין, וכמו שנתבאר. אבל באמת נראה דכוונתו היא שהמים הם כבנין שעליו, אבל הקביעות לבנין הוא על ידי חיבור במסמרים. ואפילו שממה שכתב המהר"ם פדוואה "ובפרט מאחר שנקבעו במסמרות", משמע שאין צריך לקביעות חיבור במסמרים, מכל מקום דעת הרמב"ם שצריך להיתר זה קביעות במסמרים, וכמו שכתב הרמב"ם (בפכ"ו מהלכות כלים ה"א) בזה"ל: "כלי עץ הראוי למדרס כו' קבעו במסמרים ובנה עליו טהור". עכ"ל. אמנם דעת המהר"ם פדוואה כדעת

אין להטבילו בתוכו, מכיון שיש לחוש דילמא אתי להטביל בכלי של ארבעים סאה בלא חיבור למעיין.

הערת הט"ז ברעת הרא"ש

ויעויי"ש בט"ז שהעיר בדברי הרא"ש, דנראה שדעתו דבכלי המונח בתוך כלי אחר המנוקב כשפופרת הנוד, כיון שנטבל הכל במקוה אין שייך לגזור שמא יטבול בכלי בלא חיבור, כיון שטובל אלו שני הכלים עכשיו תוך מי מקוה כשירה, ולא נמשך טעות מזה. מה שאין כן במעיין שנמשך על השוקת שהשוקת המים נמשכים עליו תמיד, ולפעמים נפסק החיבור של המעיין או של המקוה ממנו, ויטעה הטועה לטבול בו בעת ההיא. - והיינו, דלא חיישינן שמא יבוא להטביל באופן אחר ממה שמטביל עכשיו, רק חיישינן שמא אפילו אם יטביל באותו אופן יטעה שמותר להטביל שלא בהכשר, ולכן אם מטביל את שני הכלים בתוך המקוה אין חשש שיטביל בתוך כלי, כשהחיצון אינו במקוה. אבל בשוקת שאפילו בשעת הכשרו הוא מטביל בשוקת, יש לחוש שמא יטביל בה אפילו אם ייפסק החיבור למעיין, כיון דבהכאי גוונא אין שינוי בהטבלתו. - ובתשו' "בית שלמה" (יו"ד ח"ב סימן מ"ד) ביאר, שאם הוא מטביל את שני הכלים אין לחוש שיבוא להטביל בכלי שאינו מחובר למקוה, שהרי אנו רואים שהוא יודע שצריך להטביל במקוה, ממה שהביא את שני הכלים למקוה.

בתשו' הרא"ש כלל ל"א סימן ג'

כד) והנה הב"י (ביו"ד בסימן קצ"ח סעיף ל"א) כתב שהרא"ש חולק על הר"ש לדינא, להרא"ש אפילו בכלים חדשים לא יטבול על גבם. - ואפילו הכי הביא הרא"ש בתשו' (כלל ל"א סימן ג') דצינור המובר בקרקעית המקוה, פירש הר"ש דגזירה שלא להטביל על גבי ספסל הוא משום דלפעמים יהיו במקום מוצא המעיין, וכתב דצינור לא שייך גזירה זו. ועוד, דסתם סילון העשוי למים אין בו לבזבזין דהיינו שוליים מארבעת צדדים, ולכן מכיון שאין לו בית קיבול הוי ליה פשוטי כלי עץ דלא מקבלי טומאה, ואינם פוסלים בשאיבה, כמ"ש הב"י.

ביאור הט"ז לתשו' הרא"ש

והט"ז (בסימן קצ"ח ס"ק ל"א) הנ"ל ביאר דברי הרא"ש, דבצינור אין שייך גזירה שמא יעשה אותו במקום מוצא המעיין ולא יהיה בו כשפופרת הנוד שזהו טעם הגזירה, דהא כל סילון יש בו רוחב כשפופרת הנוד.

קושיית ה"פדרי טהרה" ע"ד הט"ז הנ"ל

אולם בספר "סדרי טהרה" (ביו"ד סימן קצ"ח ס"ק ס"ג, בד"ה ומה שכתב עוד בביאור כו') הקשה על דברי הט"ז הנ"ל בביאור תשו' הרא"ש, דמשמע שכוונת הר"ש בטעם הגזירה שמא יקבענו במקום מוצא המים ואין שם כשפופרת הנוד, דהיינו שלא יהיה בנקב הכלי כשפופרת הנוד. והרי זה אינו, דאם כן למה נקט הר"ש דהחשש הוא שיקבענו במקום מוצא המים, והלא אפילו אם יקבענו שלא במקום מוצא המים יש לגזור שמא לא יהיה בנקב הכלי כשפופרת הנוד. ועוד, הרי משנתנינו (פ"ה דמקואות מ"ב) קמיירי בגוונא שהעביר את המעיין על גבי הכלי, ואם כן אין צורך לנקב את הכלי, כיון דבודאי יש שם כשפופרת הנוד, דהא המעיין עובר על כל פי הכלי, כמו בשוקת.

ביאור הט"ז באופן נוסף לתשו' הרא"ש

והנה הט"ז הנ"ל ביאר עוד בסברת תשו' הרא"ש להתיר, דלא גזרינן שמא יעשנו במקום המעיין אלא בכלי גמור דטהרתו תלוי בנקב כשפופרת הנוד. מה שאין כן בפשוטי כלי עץ דגם בלאו הכי אינו מקבל טומאה, לכן אין חשש שיפסול אם יעשנו במקום מוצא המים.

קושיית ה"פדרי טהרה"

אולם בספר "סדרי טהרה" (סימן קצ"ח ס"ג ס"ג, ד"ה ומעתה כו') השיג על דברי הט"ז, דאין לנקיבת הכלי כשפופרת שייכות להכא, וכמשנ"ת לעיל.

בתשו' הרא"ש שהתיר לעמוד על סילונות

כה) דבתשו' הרא"ש (כלל ל"א סימן ג') נשאל האם מותר לעמוד בשעת הטבילה על צינורות שבקרקעית המקוה שהמים עוברים בה. - והשיב, דבודאי מותר, ואף על פי דבגדה (ס"ד): איתא

דאין לעמוד על גבי כלי חרס וסילתא, היינו משום דהטעם הוא מפני שהיא מתפחדת ואינה טובלת כהוגן. מה שאין כן היכא שהסילונות קבועים בקרקע, אינה מתפחדת. וגם מחמת משנתנינו (פ"ה דמקואות מ"ב) דשנינו "ובלבד שלא יטביל על גבי ספסל", אין לאסור בזה, משום דהתם קמיירי שהעביר המים על גבי ספסל, ופירש שם הר"ש דהחשש בזה הוא רק בכלים הקבועים שהמים נגררים על גבם, משום דלפעמים קובעים אותם במקום מוצא המים ולא יהיה שם כשפופרת הנוד, ומנצאו כל המים שעברו על גבם פסולים. ע"ש בר"ש. ולפי זה לא שייכת גזירה זו לכאן. ועוד, כיון שסתם צינורות העשויים להוליך את המים אין להם לבזבזין, לכן הרי הם כפשוטי כלי עץ שאינם מקבלים טומאה ואינם פוסלים משום שאובים.

ביאור הט"ז טעמו הראשון דהרא"ש בתשו'

והט"ז (סימן קצ"ח ס"ק ל"א) ביאר, שכוונת תשו' הרא"ש בטעמו הראשון הוא, שאם המים באים על ידי סילונות אין לחוש שמא לא יהיה במוצא המים כשפופרת הנוד, משום שכל סילון יש בו כשפופרת הנוד. - ובביאור טעמו השני של הרא"ש, כתב הט"ז דכוונתו שלא גזרו שמא יקבענו במקום מוצא המעיין, אלא בכלי גמור שטהרתו תלויה בנקב כשפופרת, מה שאין כן בפשוטי כלי עץ כיון שאינו מקבל טומאה לכן אין חשש שיפסול אם יעשנו במקום מוצא המים.

בפלוגתא דהר"ש והרא"ש

והנה הרא"ש פליג על דברי הרש"ש (פ"ה דמקואות מ"ב) בביאור האיסור להטביל על גבי כלי, וחילק בדין זה בין אם מטביל כלי בתוך כלי דבכהאי גוונא מטביל את הכלי הפנימי במקוה עצמו מאחר שיש חיבור כשפופרת הנוד, ובין אם הכלי החיצון לא היה בתוך המקוה רק מחובר למקוה, דבזה יש חשש שאם נתיר להטביל שם יבואו להטביל גם בכלי שיש בו ארבעים סאה ואינו מחובר למקוה. - אולם כתב הט"ז הנ"ל שכביאור הרא"ש בהיתר לטבול על גבי הסילונות לפי שיטת הרא"ש, ה"נ י"ל גם לפי שיטתו, משום דהאיסור שייך רק בשוקת ששייך לטבול בה

חקרי משפט

עמותה לחקר המשפט היהודי
(ע"ר) מס' 580442473

לעמותה אישור מס הכנסה
לפי סעיף 46
לפקודת מס הכנסה.

משרד:

רח' הרב קוטלר 21 ב"ב,
טל/פקס: 03-5785091

דוא"ל:

chekermishpat@gmail.com

Chikrei Mishpat Institute

Office:

21 Harav Kotler St.
Bney Brak

Tel / fax: 03-5785091

וכדדרשנין בזבחים (כ"ה): מהא דכתיב (ויקרא י"א, ל"ו) "אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור", הוייתן על ידי טהרה. ואם כן אין לחלק בין אם העבירו על ידי כלי או על גבי ספסל, כיון שבשניהם הוי הפסול מדאורייתא. - ותירץ, דהא שנינו (פ"ו דמקואות מ"ז) ערוב מקואות כשפופרת הנוד, ולכאורה אמאי לא חששו שמא יבואו לטבול אפילו אם לא יהיה חיבור כשפופרת הנוד. ומדוע דוקא הכא גזרו שאם נתיר לטבול על גבי כלי המחובר למעיין שמא יבואו לטבול אפילו בגוונא שלא יהיה מחובר, או שלא יהיה בחיבור כשפופרת הנוד. וכיו"ב שנינו (פ"ו דמקואות מ"ח) מטהרין את המקוה העליון מן התחתון כו' כיצד כו' ומניח ידיו תחתיו כו', ולא חששו שמא לא יהיה שם כשפופרת הנוד. והטעם הוא דמכיון שמקוה שכולו שאוב שחיברו למקוה כשפופרת הנוד הוכשר המקוה אפילו אם אחר כך נסתם הנקב, וכדקיי"ל בשו"ע יו"ד (סימן ר"א סעיף ג"ב), אלא שזהו דוקא כשהמים עומדים בקרקע, אבל אם עומדים בכלים אם נסתם הנקב הם נפסלים כיון שנעשו שוב שאובים. ולפי זה גם מעיקר הדין אין לטבול בכלי, כי אם בגוונא שעכשיו הוא מחובר למקוה כשר כשפופרת הנוד. ומעתה אתי שפיר מה שכתבו הפוסקים שהגזירה שלא לטבול על גבי כלי היא מחשש שמא יבואו לטבול בכלי בלא חיבור למקוה או שלא יהיה כשפופרת הנוד, מכיון שיש שם חשש שיטעו, דכיון שהיה כשר פעם אחת שוב כשר לטבול שם תמיד, אפילו אם עכשיו אין חיבור, וכדינא שהשאובים מונחים בקרקע. - ולפי זה אתי שפיר הטעם דדוקא כשהעביר את המעיין על גבי השוקת גזרו אפילו על המים שחוץ לשוקת, משום דהתם אם יפסק החיבור למעיין יהיו המים שבשוקת שאובים, ויש לחוש שיבואו להטביל גם במים שיצאו מהשוקת לאחר שיפסק החיבור למעיין. מה שאין כן בהעביר את המעיין על גבי ספסל שאין המים שאובים, רק שיש חשש משום שאין הוייתו בטהרה, הרי הדין הוא דלאחר שהשיקו את המקוה למעיין חשיב כהוייתו על ידי טהרה ונשאר בכשרותו גם לאחר שנפסק החיבור, וכמש"כ הש"ך ביו"ד (סימן ר"א ס"ק ק"ה).

אפילו אם לא תהיה מחוברת למעיין, אבל בסילונית אם לא יהיה חיבור למקוה לא יהיה שם מים.

ביאור ה"סדרי טהרה" בדברי הרא"ש

אמנם בספר "סדרי טהרה" (ביו"ד סימן קצ"ח ס"ק ס"ג, בד"ה ומעתה כו') ביאר בכוונת הרא"ש בטעמו הראשון, על פי מה שכתב הב"ח (ביו"ד סימן קצ"ח סעיף כ"ט וסעיף ל') בשיטת הרא"ש והרא"ש שלא גזרו אטו תוך הכלי רק בגוונא שמעביר את מי המעיין על גבי הכלי, ולא בגוונא שהכלי נמצא על גבי קרקע המקוה והיא עומדת עליו. ואין לדמות גזירת חכמים זו לזו. ע"ש. ולכן כתב הרא"ש דטעמו של הר"ש הוא דמכיון שאין הסילון עשוי להעביר עליו את מי המקוה, אלא הם עומדים עליו, לא גזרו בכהאי גוונא. [וביאר בטעם הדבר, משום דכך הוא הדרך להעמיד כלי במקום מוצא המים כדי שיתאספו שם מי המעיין, ומשם הם נפרדים לכמה דרכים על ידי צינורות. אולם טעם זה אתיא רק לשיטת הר"ש שהחשש הוא שמא יניח את הכלי במקום מוצא המים].

ביאור ה"פרדס רימונים" בדברי הרא"ש

כו) והנה בספר "פרדס רימונים" (יו"ד סימן קצ"ח, על דברי הט"ז ס"ק ל"א, בד"ה עתה כו') העיר על מה שכתב בתשו' הרא"ש בטעמו הראשון, דגזירה זו אינה שייכת לכאן, ולא ביאר הטעם שאינה שייכת לכאן. ועל מה שכתב בטעמו השני שהסילונית הם פשוטי כלי עץ ולכן אין איסור לטבול על גבם, הקשה שהרי ספסל הוא גם כן פשוטי כלי עץ ואפילו הכי אסור לטבול על גבו. - ויעוי"ש שהקדים להקשות לדברי רבי יוסי דאמר שאין להטביל על גבי ספסל, אבל במים שיוצאים מחוץ לספסל התיר להטביל, והרי לענין מעיין שהעבירוהו על גבי השוקת שנינו (פ"ה דמקואות מ"א) שאפילו המים היוצאים חוץ לשוקת אסור לטבול בהם, מהטעמים שכתבו הר"ש והרא"ש, אם כן כמו כן יש לחוש לגבי המים שעברו על גבי הספסל שמא לא יהיה חיבור למים שעל הספסל עם מי המעיין כשפופרת הנוד ויהיו כל המים שעברו עליו פסולים מהטעם שתהיה הוייתן על ידי טהרה,

